

Slavko Skunić és Ljiljana Krstić Ionescő Székek című darabjában

Foto: S. Kraguj

FIGYELŐ

Színházi bújócska

Komáromi József Sándor

Ha azt mondom, hogy a színház büszke vitorlásáról egyre több utas pártol át a film ormótlan óceánjárójára — aligha mondtam valami újat.

A színház tetemes ráfizetés, a film roppant üzlet: maga ez a prózai körülmény sem vet rózsaszínű fénysugarakat a színpad jövőjére. Ámde bármennyire higgyünk az emberi áldozatkészségben, bármennyire bizzunk abban, hogy pusztá anyagiakon nem bukhat el a

szellem ügye, mégsem hunyhatunk szemet a kérélnthetetlen valóság félreérthetetlen tünei fölött.

Be kell látnunk: a mindinkább gépi, vegyi és közösségi élet hullámverésében hajzó ember hajlamainak jobban megfelel a film tömegszórakozása, mint a színház bensőséges élménye. Mozi- ba ötletszerűen, csak úgy az utcáról, borotvátlanul és nyakkendő nélkül s úgyszólván a nap bármely szakaszán

beugorhatunk — a színházba menés kisebb szertartás, nemcsak testileg, de lelkileg is ünnepibb öltözéket kell húznunk. Kinek van mindig elegendő lelkiereje ehhez, az atombombák robbanásának szüntelen visszahangja közben?!

Igen, a film könnyebb szórakozás a színháznál, ám korántsem az előadott darabok tartalma folytán. Sajnos, színházakban is játszanak szellemtelen, bádár és otromba dolgokat, s a filmek sem jelentenek okvetlenül üres mulatságot. A dolog nyitja a kétféle előadás eszközeiben rejlik.

A színház egyetlen igazi eszköze a párbeszéd, a puszta szó; mondanivalói befelé világítanak, az emberi lélek rejtekeibe: megértéséhez szellemi erőfeszítés szükséges. Ezzel szemben a film legfőbb eszköze a kép: a hangsúly a játsszi könnyűséggel követhető külső történésekre esik. A film úgy aránylik a színházhoz, mint a sztríp az elbeszélő irodalomhoz: a kezdetben csupán díszül szolgáló illusztráció ragadta magához a főszerepet, s a szó vált a kép szolgájává.

Azt is be kell látnunk, milyen szárnyaló szellemi lehetőségeket biztosít a prózai pénz. Annyi esze a legostobább filmvállalkozónak is akad, hogy ki tudja számítani: minél jobb színeseket, rendezőket, muzsikuskokat és írókat szerződtet, annál busásabb kezesre számíthat. Vegyük hozzá a film adottságait: azt a lehetőséget, hogy minden drámai pillanatot addig próbáltathat a rendező, amíg a színészből ki nem csiholta a teljes átélés élményét, s azt is, hogy ezeket a pillanatok erősen felnagyított képekben vetítheti elének. Így azután az a fonák helyzet állhat elő, hogy egy talmi bűnügyi történetet is összehasonlíthatatlanul jobb előadásban kapunk a moziban, mint Shakespeare remekait a színházban.

*

Ha mindezek után valaki kissé megütődve megkérdezi, hogy talán csak nem a film mellett török lándzsát — sietek kétségeit eloszlatni. Nem, korántsem a film mellett török lándzsát, inkább a színház felett akarok pálcát törni. A színház válságának legfőbb okát ugyanis mégsem az elmondott külső körülményekben, — az anyagiakban, a film adottságaiban, és a szórakozásra vágyó ember idegfeszültségében —, hanem a színház belső bűnében látom. Ez a bűn: a színházi emberek árulása.

A színházak, ahelyett hogy a jellegzetesen színpadi élmény elmélyítésére törekednének, okta'an és reménytelen kísérleteket tesznek a film utánzására. Kitalálták a forgószínpadot, bevezették a bonyolult fényhatások káprázátát, a pompás díszletek és csillogó jelmezek kiagyalására tékozzolják az időt, és megvalósítására fecserlik a pénzt. Egyre fontosabbnak vélik a látványosságot, s nem akarják megérteni, hogy olyasvalamit erőltetnek, mintha egy vitorlásra olyan motort szerelnénk, amely ugyan dohog és zörög, de csöppet sem lendít a hajó sebességén. A motor rángása az óceánjárón sem előny, ám az aki vitorlásra szállt, a hajózás élményére vágyik, s nem gyorsan akar utazni. Minden valamire való színdarabot egészen jól el lehet játszani mindennemű díszlet, fényezés, nyilván még jelmez nélkül is, a felületen járó szerzők tákolmányai viszont a legkőrmönfontabb külső hatások segítségével sem válhatnak színházi élménnyé.

Igen, a színház válságának legfőbb okát abban látom, hogy a szertartásra felkészült nézőt elkerülhetetlen csalódás éri: mindazt, amit a színpadon feltaláltak egyszerűbben, olcsóbban és jobban megkaphatta volna a moziban. Ha az ember összekaparja maradék lelkierejét, hát akkor igazi színházban akar gyönyörködni.

Mindezek után talán nem kell külön hangsúlyoznom, hogy főképp az írók, a színpadi szerzők ellen vádaskodom.

Az elmúlt idényben, fáradságot és költséget nem sajnálva, Szabadka és Belgrád között megnéztem majd minden előadást, amelyben némi reménység rejlott. Sorra jártam a színházakat, s arra a kinos megállapításra jutottam, hogy az élő drámaírók között egyetlen kisebb Shakespeare, Ibsen, Molière sem akad. A mai szerzők mintha csak egyetlen hangot fújó kar tagjai lennének: »Ne szánjátok a színházat, mi is a film felé kacsingatunk!«

*

Korántsem venném rossz néven, ha valaki történetesen rámpirítana: mindazt, amit a színházról eddig elmondtam, elhallgatni bölcsebb lett volna! Hiszen az élő szerzők mellett — mekkora szerencse! — a halott remekírók is másorra kerülnek: hebehurgyaság tehát a színház sírjának megásását sürgetni.

De hiszen nem is azt teszem, hanem éppen az ellenkezőjén fáradozok. Azt

akarom elújságot, hogy mégis akad néhány olyan színvonalú író, aki maga is látja a színház válságát, s aki az igazi drámára esküszik. Kicsit bajos ugyan rájuk ismerni, mert valamilyen világűrbeli jelmezben jelentkeznek, és valami különös atom-nyelven beszélnek.

A lekülönösebb valamennyi között egy Párizsba szakadt, franciául író román: Eugen Ionesco.

Közel hat hónapja bírkózik a feladattal, hogy másfélórás egyfelvonásosa, a két szereplős »Székek« nyomán kelt élményeimet jól-rosszul elrendezzem, s azokról beszámoljak.

*

A »Székek« tartalma annyira különös, hogy teljesen reménytelen lenne dióhéjban elmondani. Több helyütt szinte elkerülhetetlennek látszott magát az író idézni.

Két vénséget – a kilencvenöt éves nyugalmazott altisztet és kilencvennégy éves feleségét – különös börtönben zárt össze a szeszélyes sors: egy tengerszirti házba, amelynek minden ablakából csak vizet láthat a szem. Estéli hatra jár, már teljesen besötétedett. A szoba csaknem teljesen üres: mindössze két szék a bútorzata. Lakóinak lelke még üresebb: mööttük még egy sivár nap csömöre, előttük még egy reménytelen est rettenete.

A lélekölő rabságot, amelyből a szabadulás egyetlen útja a halál felé vezet, a kissé hibbant vénasszony viseli el nehezebben. Maga mellé húzza és körülrajongja a morcos vénembert: „Te olyan okos vagy drágám! Lehetett volna belőled fő-elnök, fő- király, fő-tudós, fő-doktor, fő-újságíró, fő-színész, fő-tengerész, fő-karnagy, fő-szónok, csak ha akartad volna, csak ha egy kicsit nekifeszültél volna!”

A vénember dörmög és dohog, de végül is kötélnek áll: nekikezd mesélni, játszani. Szavai ködéből valami dermesztő gomolyog elő, s mindinkább kiviláglik, őt is kikezdte a tespedés tébolya. A vénasszony vihogva hallgatja zagvaságait, a vénemberben teljesen elhatalmasodik a kínzó kétségbeesés. Végül felzokog, elhibázott élete miatt jajgat, s anyját követeli. A vénasszony gyermeke módjára csitítgatja, ölébe ültesíti, s amikor végre lecsillapszik, már csak rögeszméjének mentőövében tud megkapaszkodni. Igen, élete mégsem volt hiábavaló, mert fontos üzenete van az emberiség számára. Ezt az üzenetet azonban nem tudja szavakba foglalni, hanem egy hivatásos szónokot bí-

zott meg, s ez fogja, még ezen az estén, tolmácsolni üzenetét. Ecélből a vénember meghívta az összes tulajdonosokat és tudósokat, öröket, püspököket, vegyé szeket, hegedűsöket, képviselőket, elnököket, kereskedőket, postásokat, vendéglősöket, művészeket, proletárokat, tisztviselőket, katonai személyeket, forradalmárokat, maradiákat, ideggyógyászokat, idegbetegeket, a pápát, a lepkeket, papirosokat, épületeket és a töltőtollakat. Mindezek rövidesen megérkeznek.

Valóban, berreg a csengő, a vénember és a vénasszony boldog izgalommal siet az első érkező fogadására. Lelkendezve üdvözlönek és vezetnek be egy hölgyet: azaz, valójában nem vezetnek be senkit, minthogy nem is érkezett senki –, csak megjártsszák, mintha az első vendég, egy hölgy, megérkezett volna. A va lóságban csak egy harmadik szék kerül a szobába. A vénember és a vénasszony helyet foglalt a középső üres szék mellett, és folyékony csevegésbe kezd az elképzelt vendéggel. Am, ismét megszólalt a csengő, megérkezik a második vendég, az ezredes. Persze most sem lép be senki, – a vénember az elképzelt ezredest ülteti az elképzelt hölgy mellé – csak a vénasszony hoz egy negyedik székét az első három mellé. Az ezredes nyomban hevesen ostromolni kezdi a hölgyet, s a két vénség megütközve szemléli, milyen faragatlanul viselkedik, még a cigaretta-véget is elhajítja a szoba közepén...

Újabb érkezőket jelez a csengő, egy házaspár lép be, a vénember kíséretében. A vénasszony újabb két széket helyez az első négy mögé, a vénember viszont, mindinkább felszabadulva, udvarolni kezd az újonnan érkezett, láthatatlan szépasszonynak. Am, a vénasszony sem marad tétlen, ő meg a szépasszony férjével, a láthatatlan rézmet-szóval, kezd kacérkodni. A vénember udvarlása pusztán érzelmi jellegű, a vénasszony kacérkodása azonban mindinkább érzékivé fajul, hogy hirtelen lecsillapodjon. Ekkor vallomások kezdenek igen mélyről felbuzogni.

V é n a s s z o n y : (a rézmet-szóhoz) Volt egy fiunk... Hogyne, él, de elhagyott bennünket... Mindennapi történet, vagyis hogy inkább nagyon különös... Elhagyta a szüleit, pedig arany szíve volt. Régesrég történt... Jaj, hogy szerettük! Becsapta az ajtót. Férjem meg én megpróbáltuk erővel visszatartani... Hétéves volt... „Ne!” – kiáltottuk utána. „Kisfiam, kisgyerekem, kisfiam, kisgyerekem!” Még csak a fejét se fordította vissza.

Vénember: (a szépasszonyhoz) Nem, sajnós, nem volt gyermekünk... Vagyakoztam, „ha fiam lenne!” s a feleségem is... Mindent megkíséreltünk... Szegény feleségem maga a megtestesült anyai érzés. Talán jobb mégis így... Én, például, hálátlan fiú voltam... Ó, csak a fájdalom, sajnálkozás, lelkiismeretfurdalás marad meg, más semmi.

Vénasszony: Szemünkre hánytá: „Megöliték a madarakat! Miért öliték meg a madarakat?” „Már hogy ölnék meg a madarakat! Soha, még egy legyet sem öltünk meg!” A szemében hatalmas könnyecseppek ragyogtak. Nem engedte, hogy letörüljem a könnyeit. Nem engedett a közelébe bennünket. „De, ti megöliték a madarakat, minden madarat megöltök!” – hajtogatta. Fejenk rázta kis öklét: „Hazudtatok, becsaptatok! Teli az utca megölt madarakkal, haldokló gyerekekkel”. „Ej, hát nem hallod a madarak csicsérgését, kisfiam?” „Nem, ez nem csicsérgés, hanem nyögdecseles! Az ég is vértől vörös!” „Dehogy, gyeregem, kék az ég!” Akkor elkezdett kiáltozni: „Becsaptatok! Imádtalak benneteket, azt hittem, jók vagytok... Teli az utca megölt madarakkal. Kivájtátok a szemüket... Apa, anya, ti rosszak vagytok! Nem maradok többé nálatok...” Térdre vetettem előtte magamat. Az apja sírt. Hiába, nem bírtuk visszatartani. Hallottuk, amint távozóban kiáltozta: „Ti vagytok felelősek!”... Mit jelent, felelősnek lenni?

Vénember: Hagytam, hogy anyám teljesen egyedül haljon meg a sírjában. Hívott, halkán zokogott: „Kis gyeregem, szeretett fiacskám, ne hagyj itt, hogy egyedül kelljen meghalnom... Maradj velem, már nem sokáig húzom”. „Sose búsulj, anyukám – mondtam neki – mindjárt visszajövök”. Mehetnékem volt, a táncba, táncolni akartam. „Mindjárt jövök vissza!” Mire visszaértem hallott volt, mélyen elhantolták. Ásni kezdtem, kerestem, kerestem, sehhol se találtam... Persze, persze, a fiúk mindig elhagyják anyjukat, így vagy úgy, megölik apjukat... Ilyen az élet... De, én szenvedek miatta, mások meg nem szenvednek...

Vénasszony: „Apa, anya, többet sose látlak benneteket!” – kiáltotta. Ne szóljon erről a férjemnek. Ó, szegénykém, rajongott a szüleiért. Nem hagyta el őket egy percre se. Ápolta, becézte őket... A karjában haltak

meg, felsóhajtva: „Példás fiunk voltál, az isten majd megfizet!”

Vénember: Még ma is látom anyámat a sírban. Gyöngyvirágot szorongatott a kezében, és ezt kiáltozta: „Ne felejtse el édesanyádat! Ne felejtse el édesanyádat!” Szemében nagy könnyecseppek ragyogtak és kölyök-kori becenevemet szólított megint: „Kiscsibém, – így mondta –, kiscsibém, ne hagyj itt, ne hagyj egészen egyedül!”

Vénasszony: Nem írt soha, egyetlen sort se írt. Időnkint hallottuk valamelyik ismeróstől, hogy látták itt, meg amott. Hogy jó sora van, meg jó férj vált belőle...

Vénember: Mire visszaértem, anyámat már régen eltemették... (más hangon) Ó, hogyne asszonyom! A házukban van étterem, mozi, fürdőszoba...

Újabb vendégek érkeznek, s mint-hogy most már a szónoknak is rövidesen be kell toppannia, a székeket megfordítják, szembe a színpad fenekén lévő emelvénnel, ahonnan a szónok belenek: újságírók, filmriporterok, egy szélrózsa fog. S a vendégek csak úgy özön-anya még karonülő gyermekét is magával hozta. A vénember nem győzi fogadni az érkezőket, a vénasszony becipelni a székeket. A szoba annyira megtelt már a láthatatlan vendégekkel, hogy a vénember meg a vénasszony alig tud mozogni közöttük. Sürgés-forgásuk, a szakadatlan csengetés és az egyre újabb színpadra kerülő székek végül valóban azt a benyomást keltik a nézőben, hogy a színpad teli van emberekkel. A vénasszony most műsort, cukorkát kezd árusítani közöttük. Természetesen, a műsor és a cukorka épp-úgy nem létezik, mint a vendégek. Most már annyira megtelt a szoba, hogy a vénembert is, a vénasszonyt is szüntelenül lökdösi; a rendet szinte már lehetetlen fenntartani.

Ekkor kúrtszó harsan, a fény vakítóvá válik, önmagától feltáru az ajtó, s belép rajta a császár. A vénember és a vénasszony kis híján eszméletét veszti örömeiben, nagynehezen helyet préselnek a láthatatlan tömegben a láthatatlan császárnak, s a vénember elsírja keserveit:

Vénember: Sokat szenvedtem életemben, Felső... Lehetett volna belőlem valaki, ha tudom, hogy Felsőged támogat... Senki sem támogott... Ha most sem jött volna el Felsőged, túl késő lett volna minden... Felsőged az én utolsó mentstvárom...

Vénasszony: *(mintegy visszhangként)* Mentstvára... Felséged az utolsó mentstvára...

Vénember: Szerencsétlenséget hoztam barátaimra, mindenkire, aki csak támogatott... Villám sújtott a felém nyújtott kézre...

Vénasszony: A feléje nyújtott kézre... kézre... kézre.

Vénember: Mindenkinek, aki gyűlölt igaza volt, mindenki, aki szeretett, tévedett...

Vénasszony: *(felsikolt)* Ez nem igaz, szívcském! En szeretlek, én vagyok a te anyukád...

Vénember: Minden ellenségemet megjutalmazták, minden barátom elárult...

Vénasszony: A barátai elárulták... elárulták... elárulták...

Vénember: Kínóztak... üldöztek... Ha panaszt tettem, mindig ellenségeimnek adtak igazat... Néhányszor megkíséréltem bosszút állni... Mindig megesett rajtuk a szívem... Nem bírtam eltiporni a tehetetlen ellenséget... Mindig túlságosan jó voltam.

Vénasszony: Ő túlságosan jó, jó, jó, jó, jó, jó.

Vénember: Könyörületességem mindig erősebb volt a gyűlöletnél...

Vénasszony: Az ő könyörülete, könyörülete.

Vénember: Ők azonban nem ismertek könyörületet. Ha tüvel szúrtam, késsel, bunkóval, ágvúval ütöttek vissza... a csontjaimat tördösték...

Vénasszony: A csontjait, csontjait, csontjait...

Vénember: Elfoglalták a helvem, elrejtették a siker elől, öldököltek... A szerencsétlenség kazalrakója voltam... a katasztrófa villámvezetéke...

Vénasszony: A katasztrófa villámvezetéke, villámvezetéke, villámvezetéke.

Vénember: Elhatároztam, hogy sportolni fogok, Felség. Hegymászó szerettem volna lenni... Megrántották a lábamat, hogy elcsúszzak... Fel akartam menni a lépcsőn, rothadt deszkákat loptak a lábam alá... Lezuhantam... Utazni akartam, nem adtak útlevelet... Át akartam kelni a folyón, kettévágták a hidakat...

Vénasszony: Kettévágták a hidakat... kettévágták... kettévágták...

Vénember: Át akartam kelni a Pireneusokon, ellopták a hegyeket...

Vénasszony: Ellopák a hegyeket... Ő, Felség, mint annyan mások, lehetett volna fő-írásgíró, fő-színész, fő-doktor, fő-király...

Vénember: Úgy bántak velem, mintha rühes volnék. A házigazda kidobott, mert nem hajoltam meg elég mélyen a fia előtt, a lova előtt. Fenéken rugdostak, de mindez, Felség, többé már csöppet sem fontos... tekintve hogy... tekintve hogy... Felség, itt vagyok, itt vagyok...

Vénasszony: Itt, itt, itt, itt, itt...

Vénember: Soha sehol nem vettek számításba. Soha nem küldtek számomra meghívót... Pedig én, jegyezze meg Felség, csak én tudtam volna megmenteni az emberi fajt, amely súlyos beteg. Felséged előtt ez éppoly világos, mint én előttem... Vagy legalább megkímélhettem volna őket azoktól a csapásoktól, amelyekről annyit szenvedtek az utóbbi negyedszázadban... ha alkalmam nyílt volna nyilvánosságra hozni üzenetemet. Még mindig remélem, hogy megmenthetem őket, még nem túlkéső, a tervem kész... csak, sajnos, nehezen tudom kifejezni a gondolataimat...

Vénasszony: A szónok jönni fog, ő majd beszél helyetted... Őfelsége itt van... így, nyugodt lehetsz, mindenki figyelni fog, nem kell többet félned, minden adu a kezében van, a helyzet megváltozott...

S valóban, feszült várakozás után felbukkan a szónok. Ő, kivételképpen, nem csupán elképzelt személy, hanem valóság, ám, mégis úgy hat, mint valami kísértet: széleskarimájú, fekete kappal a fején, bő fekete felöltőben, sápadt arccal, nesztelen, szótlanul, lassan suhan a színpadon.

A vénember most, mintegy megdicsőülve, köszönetet mond mindenkinek, aki eljött meghallgatni üzenetét, azután felkéri a szónokot, hogy ruhazza át az emberiségre életbölességét, lelkének fényét, de ne feledkezzen meg jellemének kicsinyességeiről sem: emlékezzen meg mulatságos falánkságáról, említse meg, hűséges felesége micsoda remek makarónit tudott főzni és felaprózott fiatal nyulat sütni, tatár mártással körítve. Végül bejelenti, hogy miután az emberiség haladásáért és az igazságáért folytatott sokévi munka után, im, elérkezett a végső célig, már csak egyetlen teendője maradt: hűséges élete párjával együtt meghozni a legnagyobb áldozatot. A vénasszony lelkesedéssel fogadja indítványát: igen, így haljanak meg, dicsőségük csúcspontján. S valóban: a kitárt ablakon mindketten a tengerbe vetik magukat.

A szónok most az emelvényre lép, s kézmozdulatokkal, arcjátékkal közli,

hogy süketnéma. Artikulátlan hango-
kat hallat, krétát húz elő s a táblára
merőben értelmetlen betűcsoportokat ír
fel, vigyorog, majd sértődötten távozik.
Az üres színpadon összezúfolt székek
értelmetlen rendjében gubbasztó süket
csönddel fejeződik be Ionesco drá-
mája.

*

Ha azt mondom, hogy az előadás be-
fejeztével zavartan álltam fel helyem-
ről, alig mondtam valamit.

Hiszen egészen az utolsó jelenetig
úgy véltem, világosan értem az író-
t, élveztem alkotását. Két, magányában és
elhagyatottságában meghibbant vénség
lángészhez álló tehetséggel kárpótolja
önmagát mindazért, amit az élet meg-
tagadott tőlük. Játékuk ugyan felette
gyanús, szüntelen az örület határán
imbolyog, de mélyen emberi, magával
ragadó, megrázó. Igen, de mire való,
mit példáz öngyilkosságuk?

*

A színházból kifelé menet felismer-
tem a közönség soraiban egy ifjú szí-
nésznököt.

— Hogy tetszett a darab? — kérdez-
tem kíváncsian.

— Gyönyörű szerep! — sóhajtott mé-
labúsan a színész. Szegényke, ugyanis
nem annyira korát, mint inkább s.kere-
it tekintve tarthat számot az ifjú jelzőre.

— De maga a darab?

— Az se rossz.

— S mit akar mondani?

— Roppant érdekességek vannak.

— Azam, de az egészen mi az értel-
me? — faggattam makacsul.

— Mit tudom én — vont a vállát a
színész. — Azt hiszem, kissé zavaros.
De azt se bánom, ha maga azt gondolja,
hogy én vagyok kicsit buta — mosoly-
gott kedvesen.

— Szó sincs róla! — tiltakoztam. — Hi-
szen én vagyok az első, aki nem érti az
író szándékát.

— Ki tudja, talán nincs is értelme? S
ha mégis van: olyan fontos megérteni
az egészet? Az életnek is csak a rész-
leteit értjük meg, többé-kevésbé, még-
is egészen jól elviseleljük. Nem igaz?

*

Persze, hogy nem igaz! Ám, ha ezt a
felfogásomat el is hallgattam a színész-
nő előtt, annál inkább elhatároztam,
mindenképpen megkísérlem megoldani
a »Székek« talányát.

Másnap délután bekopogtam a da-
rab rendezőjéhez. Minthogy a rendező
förténetesen hölgy, másrészt hogy ta-
nújelét adjam: jószándékkal jövök, egy
kis csokoládét is vittem, ajándéku-
l. Sainos, sem a jószándék, sem a csoko-
ládé nem segített, Eszmecezerék meg-
lehetősen hűvös hangnemben csordo-
gált, s vajmi keveset segített kétségeim
tisztázásában.

— Be kell vallanom, nem értem a da-
rab mondanivalóját — közöltem teljes
őszinteséggel.

— Az író azt példázza, hogy minden
embernek van valami hivatása az élet-
ben — kezdte a rendező némi gyanak-
vással.

— Ó, hogyne! Például az, hogy ked-
venc labdarúgó csapatáért lelkesedjen
— szakítottam meg enyhe gúnnyal.

Csőnd lámadt.

— Megbocsásson — mentegetőztem. —
Voltaképpen azt nem értem: miért kel-
lett a két szereplőt halálba küldeni? A
nagyobb drámai hatás kedvéért?

— Azért, mert eleget tettek küldeté-
süknek — válaszolta a rendező nyu-
godtan.

Ismét hallgattunk egy sort.

— Ha megengedi, elmondanám, mi-
lyen befejezést vártam én — néztem a
rendezőre bocsánatkérően.

Szótlatlanul bólintott.

— Szóval, azt vártam, hogy a vén-
ember egyszer csak kimerülten lerogy
az egyik székre, végigsimítja izzadt
homlokát, és így szól, egészen termé-
szetes hangon: »Na, ma aztán alapo-
san kijátszottuk magunkat! Gyerünk
aludni, angyalom.«

— Az ön benyomása az, hogy azok
ketten játszanak csupán, sőt, tudatában
is vannak játékuknak? — hajolt köze-
lebb a rendező.

— Úgy játszanak, mint nem egészen
épelmejú és roppant képzelőerejú em-
berek, nyilván van már némi gyakor-
latuk is hasonló játékokban — de min-
den biztonnal tudják, hogy az egész
csak játék...

— S ez a két örült, játéka befejez-
tével, épelméjéhez illő józansággal,
szóljon így: »Gyerünk aludni, angya-
lom!« — mosolygott rám a rendező.

*

Utóbb arról értesültem hogy egy
svájci műbíró többek között ezeket
írta a »Székek« bemutatója után: »Az
estémet örültek között töltöttem el.«

Egy párizsi színi kritikus viszont ezt
jegyezte fel: »Ionesco összeír hetet-ha-

vat, s ezt szurkolói utóbb remekműnek kiáltják ki.»

*

Képzeltetik, mekkora izgalommal vettem kezembe ezeketán magának Ionesconak a nyilatkozatát. Ime:

»A »Székekben.« megkíséreltem közvetlen módon érinteni azokat a kérdéseket, amelyek lenyűgöznek: az élet ürességének kérdését, az élet anyag-talanításának kérdését (amely egyidejűleg nyilvánul meg a múlandóságban is, a bomlásban is), a kétségbeesés és a halál kérdését. A »Székek.« alakjai nincsenek teljességgel tudatában szellemi gyökértelenségüknek, noha ezt ösztönösen és tudatuk mélyén érzik. Elvesztettnek érzik magukat a világban, és szemmeláthatólag hiányzik számukra valami.« — írja Ionesco.

Meghatározva, mit ért a „közvetlen mód” alatt, Ionesco kifejti, hogy a „tisztá színházra” gondol. Ez a színház — hangsúlyozza — az érzelmi állapotok sorozatának fokozásával és feltárásával hat.

„Hiszem, hogy az élenjárók célja nem a kitalálás, hanem a színház örök formáinak és elfelejtett eszményeinek feltárása, legtisztább lényegükben. Le kell mondanunk a hagyományokra emlékeztető kaptafákról, és újból fel kell fedeznünk az igazi és a tiszta hagyományokat. Nem állítom, hogy ezt sikerült elérnem, de másoknak majd sikerül, és így beigazolódik, hogy minden igazság klasszikus és örök” — fejezi be Ionesco.

*

Eszemágában sincs azt állítani, hogy Ionesco nyilatkozata után tisztultabb fogalmaim vannak a „Székek” mélyebb értelméről. Attól tartok, Ionesco egész világképének legfőbb jellegzetessége a köd.

És mégis, minden nagybecsülésem Ionescoé.

Bármilyen körülményesen fogalmazza is meg, az igazi színház mellett tört lándzsát és bármennyire kerülő utakon halad, az igazi dráma felé tör műveiben.

